

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eräiden kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien ylimääräisestä indeksitarkistuksesta vuonna 2022

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi eräiden kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien ylimääräisestä indeksitarkistuksesta vuonna 2022 (HE 75/2022 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut (etäkuuleminen):

- neuvotteleva virkamies Mikko Horko, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Tuomas Helminen, sosiaali- ja terveysministeriö
- etuuspäällikkö Pirjo Raute, Kansaneläkelaitos
- tutkimuspäällikkö Jussi Tervola, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- edunvalvontapäällikkö Anne Perälähti, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- Maatalousyrittäjien eläkelaitos
- Työllisyysrahasto
- Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki eräiden kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien ylimääräisestä indeksitarkistuksesta vuonna 2022. Inflaatio on kiihtynyt ja erityisesti energian sekä ruoan hinnan nousu on ollut erittäin voimakasta jo alkuvuodesta 2022. Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja sen vaikutukset ovat kiihdyttäneet hintojen nousua entisestään. Pienituloisten etuudensaajien ostovoiman tukemiseksi tehtäisiin ylimääräinen indeksitarkistus eräisiin kansaneläkeindeksiin sidottuihin perusturvaetuuksiin sekä toimeentulotukeen.

Indeksitarkistus tehtäisiin 1.8.2022 ja sen perusteena olisi tammi—maaliskuun 2022 kuluttajahintaindeksien keskiarvo. Vuoden 2023 alusta indeksitarkistus tehtäisiin normaalisti eikä nyt esitettävällä ylimääräisellä indeksitarkistuksella olisi vaikutusta etuuksien määrään 1.1.2023 tehtävän indeksitarkistuksen jälkeen.

Valiokunnan mietintö StVM 10/2022 vp

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2022 toiseksi lisätalousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Esityksen tavoitteena on turvata pienituloisten eläkkeensaajien ja etuudensaajien maksukykyä kiihtyvän inflaation tilanteessa. Erityisesti energian ja ruoan hinnannousu ovat olleet voimakkaita jo alkuvuodesta 2022. Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja sen vaikutukset ovat kiihdyttäneet hintojen nousua entisestään. Esityksessä ehdotettavan lain perusteella tehtäisiin ylimääräinen indeksitarkistus eräisiin kansaneläkeindeksiin sidottuihin perusturvaetuuksiin sekä toimeentulotukeen.

Ehdotettu ylimääräinen indeksitarkistus korottaa esityksen mukaisia muita etuuksia ajalla 1.8.—31.12.2022 ja opintorahaa ajalla 1.8.2022—31.7.2023, koska opintorahan normaali vuotuinen indeksitarkistus tehdään viivästettynä vuosittain 1.8. lukien ja siihen saakka opintoraha maksetaan esityksessä määritellyn korotuksen mukaisena.

Valiokunta pitää ehdotettua ylimääräistä indeksitarkistusta perusteltuna pienituloisten ostovoiman tukemiseksi ja kannattaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana.

Ylimääräinen kansaneläkeindeksin tarkistus tehdään vuoden 2022 ensimmäisen vuosineljänneksen keskimääräisen hintatason perusteella, mikä tarkoittaa sitä, että etuuksia korotetaan noin 3,5 prosenttia. Korotus koskee tiettyjä kansaneläkeindeksiin sidottuja perusturvaetuuksia ja rahamääriä. Esimerkiksi täyden kansaneläkkeen määrä nousee noin 24 euroa, työmarkkinatuen määrä noin 26 euroa, opintoraha noin 14,50 euroa ja toimeentulotuen perusosan määrä noin 18 euroa kuukaudessa. Yksilön tai perheen saaman korotuksen lopullinen määrä kuitenkin vaihtelee tapauskohtaisesti, koska korotettaviksi esitettävät etuudet vaikuttavat myös toisiinsa.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota siihen, että ehdotettu korotus on elokuussa voimaan tullessaan pienempi kuin toteutunut hintojen nousu, koska jo huhtikuussa 2022 elinkustannusindeksi oli kohonnut edellisen kansaneläkeindeksin pisteluvusta yli 5,0 prosenttia. Valiokunta pitää tärkeänä, että hintojen nousun vaikutusta pienituloisten etuudensaajien toimeentuloon seurataan. Jos inflaatio jää korkealla tasolle pitkäksi aikaa, tulee varautua kesken vuotta tehtäviin indeksitarkistuksiin myös jatkossa.

Lisäksi valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota siihen, että vaikka indeksitarkistus kohdistuu pienituloisimpiin talouksiin, hintojen poikkeuksellinen kasvu kohdistuu erityisesti tiettyihin hyödykeryhmiin, kuten polttoaineiden ja elintarvikkeiden hintoihin, muttei niinkään esimerkiksi vuokriin. Näin ollen hintojen kasvun kohdistuminen yksilötasolla riippuu kotitalouden yksilöllisestä kulutusrakenteesta ja esimerkiksi asuinpaikasta. Lisäksi esityksen mukainen indeksitarkistus on hallinnollisesti yksinkertainen toteuttaa, mutta korotukset kohdistuvat sosiaaliturvan monimutkaisten indeksisidonnaisuuksien vuoksi osittain epäjohdonmukaisesti. Esitetty indeksitarkistus nostaa esimerkiksi ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan määrää ja keventää työeläkkeiden verotusta, mutta se ei nosta ansiosidonnaisia vanhempain- tai sairauspäi-

Valiokunnan mietintö StVM 10/2022 vp

värahoja. Valiokunta toteaa, että etuusjärjestelmää tulisi kehittää käynnissä olevan sosiaaliturva-uudistuksen yhteydessä johdonmukaisempaan suuntaan niin, että eri etuuksien laskentasäännöt ja indeksisidonnaisuudet olisivat nykyistä yhteneväisempiä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 75/2022 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Helsingissä 1.6.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Markus Lohi kesk
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Pekka Aittakumpu kesk
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Arja Juvonen ps
jäsen Terhi Koulumies kok
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Veronica Rehn-Kivi r
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Heidi Viljanen sd
varajäsen Ville Valkonen kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen

Valiokunnan mietintö StVM 10/2022 vp Vastalause /ps

Vastalause

Perustelut

Venäjän Ukrainassa aloittaman hyökkäyssodan seurauksena inflaatio on Suomessa kiihtynyt merkittävästi. Tilastokeskuksen laskema kuluttajahintojen vuosimuutos oli vielä helmikuussa 4,5 %, mutta kiihtyi sodan alkamisen jälkeen maaliskuussa 5,8 %:n ja huhtikuussa 5,7 %:n tasolle. Tilastokeskus nostaa keskeiseksi syyksi inflaation nousun taustalla polttoaineiden hinnan nousun (<https://www.stat.fi/julkaisu/cktvbulxk1ur80b553z1vekl8>).

THL toteaa asiantuntijalausunnossaan valiokunnalle, että hallituksen esityksen mukainen korotus tehdään vuoden 2022 ensimmäisen vuosineljänneksen keskimääräisen hintatason perusteella, mikä tarkoittaa sitä, että etuuksia korotetaan noin 3,5 prosenttia. Kuitenkin jo huhtikuussa 2022 elinkustannusindeksi oli kohonnut edellisen kansaneläkeindeksin pisteluvusta yli 5,0 prosenttia. Esitetty korotus tuo helpotusta pienituloisten tilanteeseen, mutta korotus elokuussa tulee melko myöhään ja on voimaan tullessaan selvästi pienempi kuin toteutunut hintojen nousu. Hallituksen esityksestä ei selviä, miksi korotukseen ei käytetty ajantasaisempaa, esimerkiksi pelkästään maaliskuun pistelukua.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä yhtyy THL:n esittämään kritiikkiin ja pitää kestävämmän tilannetta, jossa inflaation kiihtyessä kansalaisten ostovoima ja siten hyvinvointi heikkenevät merkittävästi. Perussuomalaisten valiokuntaryhmä korostaa THL:n havaintoa siitä, että inflaation kasvu kohdistuu erityisesti polttoaineiden ja elintarvikkeiden hintoihin. Polttoaineiden korkea hinta ei kuitenkaan johdu keskeisiltä osin sodasta, vaan valmisteverotuksesta. Toukokuussa 2020 dieselin hinta oli Tilastokeskuksen mukaan 1,16 euroa litralta ja 95-bensiinin 1,28 euroa litralta ja toukokuun 2022 lopussa dieselin keskihinta oli polttoaine.net -sivuston mukaan 2,28 euroa ja 95-oktaanisen bensiinin 2,49 euroa litralta. Hallitus on nostanut vaalikauden aikana polttoaineveroa ja perusteli 1.8.2020 voimaan tullutta veronkorotusta indeksikorotuksena, jolla ylläpidetään polttoaineverotuksen reaalin taso suhteessa kuluttajahintakehitykseen.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä katsoo, että polttoaineiden hintojen noustua ennätyskorkealle tasolle hallituksen oman logiikan mukaista olisi laskea polttoaineverotusta siten, että polttoaineverotuksen reaalin taso suhteessa kuluttajahintakehitykseen säilyisi. Tämä olisi tärkeää sekä alueellisen yhdenvertaisuuden kannalta, koska suurten kaupunkien ulkopuolella auton käyttö työmatka- ja asiointiliikenteeseen on varsin usein välttämätöntä, että Suomen kansallisen kilpailukyvyyn säilyttämisen kannalta, jotta myös kasvukeskusten ulkopuolella sijaitsevien yritysten toimintaedellytykset turvattaisiin. Korkea liikkumisen hinta aiheuttaa itsessään kannustinloukkuja, kun työnteon kannattavuus työmatkakustannusten takia heikkenee eikä työtä kannata ottaa vastaan kaukaa kotoa.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä pitää tärkeänä erityisesti eläkeläisten ostovoiman säilyttämisen kannalta, että kansaneläkeindeksiä nostetaan vastaamaan todellista ja viimeisintä käytettävissä olevaa inflaatiotietoa. Hallituksen esityksessä indeksitarkistus tehdään kuitenkin vuoden 2022 ensimmäisen vuosineljänneksen perusteella, vaikka sota alkoi vasta helmikuun viimeisellä vii-

Valiokunnan mietintö StVM 10/2022 vp
Vastalause /ps

kolla ja ehti siten käytännössä vaikuttaa ainoastaan maaliskuun inflaatiolukuihin. Tästä syystä esityksessä on päädytty käyttämään kansaneläkeindeksin pistelukuna lukua 1 733.

Kansaneläkeindeksi lasketaan jakamalla kolmen kuukauden elinkustannusindeksin kokonaislukuun pyöristetty keskiarvo luvulla 1,16. Jotta tarkistuksessa huomioitaisiin hintojen nousu sodan alkamisen jälkeen, olisi perusteltua laskea indeksi viimeisimmillä käytettävissä olevilla luvuilla, siis helmi-, maalisi- ja huhtikuun elinkustannusindeksiin perustuen. Elinkustannusindeksin pisteluku oli helmikuussa 2084, maaliskuussa 2115 ja huhtikuussa 2121. Siten helmi-, maalisi- ja huhtikuulta laskettuna kansaneläkeindeksin pisteluvuksi muodostuisi 1 816.

Perussuomalaisten valiokuntaryhmä korostaa, että inflaation torjunnan tulisi olla hallituksen prioriteettilistan kärjessä, koska inflaatio heikentää kaikkien suomalaisten ostovoimaa eikä esitetty indeksikorotus kompensoi hintojen nousua millään tavoin niille kansalaisille, jotka eivät saa kansaneläkeindeksiin sidottuja etuuksia, kuten pieni- ja keskituloisille työtä tekeville tai vaikkapa THL:n esiin nostamille ansiosidonnaisten vanhempain- ja sairauspäivärahojen saajille. Monissa muissa EU:n jäsenvaltioissa polttoaineiden valmisteveroa on laskettu EU:n määrittämälle minimitasolle, mutta Suomessa hallitus ei ole tähän ryhtynyt, vaikka valmisteveron laskeminen vähentäisi yritysten kuljetuskustannuksia sekä liikkumisen kustannuksia tasapuolisesti kaikilta, joille autolla liikkuminen on välttämätöntä. Hallituksen työmatkavähennyksen enimmäismäärän nosto ei näin tee, koska läheskään kaikkien työtätekevien osalta verottaja ei huomioi työmatkakuluja oman auton käytön mukaan, vaikka oman auton käyttö olisi tosiasiallisesti välttämätöntä.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hyväksytään muutettuna. (*Vastalauseen muutosehdotus*)

Vastalauseen muutosehdotus

Laki

**eräiden kansaneläkeindeksiin sidottujen etuuksien ylimääräisestä indeksitarkistuksesta
vuonna 2022**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Sen lisäksi, mitä kansaneläkeindeksistä annetussa laissa (456/2001) säädetään, 1 päivänä elokuuta 2022 tarkistetaan seuraavat kansaneläkeindeksiin sidotut etuudet ja rahamäärät käyttäen kansaneläkeindeksin pistelukuna lukua **1 816**:

(1—11 kohta kuten StVM)

**Valiokunnan mietintö StVM 10/2022 vp
Vastalause /ps**

Tämä laki tulee voimaan päivänä 2 §
kuuta 20 .

Helsingissä 1.6.2022

Arja Juvonen ps
Kaisa Juuso ps
Minna Reijonen ps